

## Sagan om bondbyn – tankar kring sjukskrivning

■ Det var en gång en välmående liten by där det bodde fem bönder med familjer. För enkelhets skull kan vi kalla dem bonde 1, 2, 3, 4 och 5. De odlade varsin åkerlapp och hade alla lite höns, grisar, får och nötkreatur. Jorden var bördig och skördarna goda, och djuren gav dem kött, mjölk och ull och skinn till kläder. De hade det ganska bra, med andra ord. Faktiskt så bra att de hade råd att hålla sig med en präst som såg till deras andliga hälsa och en klok, läkarkunnig gumma som vårdade sig om deras kroppsliga hälsa. Dessutom kunde de kosta på sig ett fattighus för gamla och lytta så att dessa kunde ha det drägligt på ålderns höst. Alla arbetade hårt, men inte mer än att de kunde vila om söndagar och helgdagar.

Nu bar det sig inte bättre än att bonde 1 blev stängad av sin tjur en dag då han passerade genom hagen. Det gick ganska illa. Han låg där i gräset och jämrade sig och kunde inte resa sig, och grannarna hämtade således den kloka gumman. Hon undersökte bonde 1 och konstaterade att benen var alldeles slappa, och eftersom gumman var gammal och klok kunde hon av erfarenhet säga att han hade brutit ryggen och nu var förlamad och att hans funktionsnedsättning var bestående för all framtid.

Mycket riktigt utvecklade bonde 1 de följande månaderna spasticitet, kontrakturer och muskelatrofier i nedre extremiteterna. Han kunde inte längre bruka sin jord eller sköta sina djur, men hans grannar tog självklart över hans arbetsuppgifter så att hans familj inte skulle behöva gå från gården. Bonde 1 i sin tur utförde reparationer av seldon och skor och slöjdade flitigt, för hans händer var det inget fel på. Bonde 2–5 jobbade nu lite hårdare än tidigare men inte mer än att de kunde vila de flesta söndagar och helgdagar.

Så en dag segnade bonde 2 ner bakom plogen, han kräcktes lite och låg orörlig på marken, tittade lite åt ena sidan och svarade inte på tilltal. Kvickt som bara den hämtade grannarna kloka gumman. Hon undersökte bonde 2 och såg att han bara kunde röra ena sidans arm och ben och att mungipan hängde. Hon förstod att han drabbats av slaganfall och att det fanns en klar risk att hans funktionsnedsättning skulle vara bestående för all framtid. Och se, de följande månaderna utvecklade bonde 2 spasticitet, kontrakturer och muskelatrofier i ena sidans extremiteter. Inte heller han kunde bruka sin jord eller sköta sina djur. Slöjdarbete kunde han inte heller utföra, men han kunde lära sig gå hjälpligt med kryckkäpp och hjälpa till att passa barnen.

Hans grannar, som var goda grannar, tog på sig att odla hans mark och sköta hans djur så att familjen ej skulle stå hemlös. Bonde 3–5 fick nu jobba lite hårdare, det var inte många söndagar de kunde gå i kyrkan, och prästen började oro sig för sin församling. Men till påsk och jul kunde de i alla fall unna sig lite ledighet.

Så en morgon vaknade bonde 3 med fingrar som var röda, varma och ömma. Inte kunde han böja dem. Inte kunde han greppa något föremål. Fingrarna såg ut som små trinda korvar. De värkte något infernaliskt. Hustrun hämtade kloka gumman som kastade en blick på bonde 3 och hans trinda korvfingrar, och hon förstod att detta var reumatiskt och att även om långtidsprognosen var lite osäker så var hans händer obrukbara den närmaste tiden. Hon ordinerade värme, vila och dekokt på pillbark. Bonde 3 blev sängliggande då han även var trött och febrig, och med tiden utvecklade han knotiga,



»Om någon inte jobbar får grannen jobba desto hårdare«, skriver Susanna Wahlund. (Illustration ur Olaus Magnus »Historia om de nordiska folken«.

förvridna fingrar. Ont i fötterna fick han också och kunde inte bruka sin mark eller sköta sina djur.

Bonde 4 och 5 jobbade nu jättehårt för att försörja sina grannar. Aldrig var de lediga en enda söndag, och under helgdagarna fick de ägna ett par timmar åt småsysslor som inte hunnits med. De började bli ganska slitna vid det här laget. Bonde 4 kände sig ständigt stressad. Han var trött jämt, han hade ont i kroppen och aldrig hann han göra något roligt. En dag steg han inte ur sängen. Kloka gumman tillkallades och undersökte honom. Hon såg ingen svullnad, ingen svaghet, inga kontrakturer, inga muskelatrofier. Bonde 4 vidhöll att han ej kunde stiga ur sängen då han var sjuk. Kloka gumman var konfunderad.

Han såg inte sjuk ut. Hon talade med prästen som bannade henne för att hon inte kunde se att bonde 4 var sjuk. »Kallar du vår granne och vän för lögnare? Skäms på dig!« Så kloka gumman skämdes för sin brist på empati och sade till bonde 5 att inte heller bonde 4 kunde arbeta, och således fick bonde 5 nu utföra allt arbete i byn.

Men trots att han arbetade så hårt han kunde från arla morgonstund till sena kvällen, och trots att han aldrig var ledig en enda söndag eller helgdag så hann bonde 5 inte med att bruka hela byns åkermark eller mjölka alla kossorna eller slakta alla gri-

sarna. Maten tog slut, och den vintern svalt alla de gamla och lytta på fattighuset ihjäl. De nyfödda barnen fick sättas ut i skogen till vargen emedan ammande kvinnor har ett klart ökat energibehov, och mat fanns ju inte.

På våren var det en sorgsen skara människor som bodde i byn. De var magra och eländiga och sörjde sina döda. Hur hade det kunnat gå så illa? För bara några år sedan var de lyckliga och välmående. Ganska snart kom de på att kloka gumman ju hade varit inblandad vid alla de tillfällen folk hade drabbats av sjukdom och olycka. De talade med prästen om detta, och han tyckte att det var anmärkningsvärt. Självfallet var den kloka gumman en häxa och roten till allt ont som drabbat dem. Så lagom till påsk brände de kloka gumman på ett stort bål mitt i byn. Hur det gick där efter förtäljer inte historien.

**Sensmoral:** Om någon inte jobbar får grannen jobba desto hårdare. Detta gäller även i dagens samhälle även om följden inte ses direkt såsom i bondbyn. Är man sjuk och inte kan arbeta på ett sätt kan man kanske göra något annat? Vissa kan inte göra något annat, och de ska självklart tas om hand av grannarna.

Som läkare har jag ett stort ansvar för att göra en objektiv bedömning om huruvida arbetsförmågan är nedsatt på grund av sjukdom eller ej. Detta för att vi ska kunna ta hand om barn, gamla och svårt sjuka. Jag är inte en elak doktor när jag ibland säger till patienten: »Tyvärr, jag kan inte se objektiva tecken till sjukdom och jag kan inte utfärda ett sjukintyg.« Jag är en doktor som tar mitt ansvar.

Susanna Wahlund  
distriktsläkare,  
specialist i allmän-  
medicin sedan 2007,  
Åtvidaberg  
Susanna.Wahlund@lio.se

